

PRZEDSŁOWIE

*Wiem, że każdy człowiek
jest uczestnikiem historii.
Wy nazwaliście ten projekt
„Całkiem zwykli bohaterowie”.
Nie wiem, kto ten tytuł wymyślił,
ale jest on genialny...*

Wiesław Piotr Kęcik

Słowo z okazji otwarcia wystawy „Całkiem zwykli bohaterowie”

Zadanie wykonane - mają prawo powiedzieć uczestnicy projektu, mimo że ciągle są nim jeszcze pochłonięci. Dzisiaj prezentują tutaj w Berlinie, a 13 grudnia zaprezentują w Warszawie, wyniki swoich trwających miesiące, badań nad tematem „Całkiem zwykli bohaterowie - losy uwięzionych opozycjonistów w NRD i PRL w czasach Zimnej Wojny”. Ta wystawa prezentowana jest nie byle gdzie, tylko w Miejscu Pamięci Hohenschönhausen, gdzie czterech ze Świadków spotkała ogromna krzywda, a w którym teraz pracują po to, żeby podobna sytuacja już nigdy nie miała miejsca. Uda się im - Herbertowi Pfaff, Gilberowi Furian, Hartmutowi Richter i Mario Röllig - to tylko wtedy, gdy wszystko to, co się stało nie zostanie zapomniane, gdy wiedza historyczna o drugiej niemieckiej dyktaturze dwudziestego wieku nie zostanie zrelatywizowana czy zrewidowana, tak, że już nie będzie można odróżnić katów od ofiar i wszystko zostanie skwitowane stwierdzeniami: „to były inne czasy” czy „taki mieliśmy obowiązek”.

Z inicjatywy Stowarzyszenia „Kannste auch! e.V.” i przewodniczącej jego zarządu, Susanne Sekula, młodzież z Niemiec i z Polski - w szczególności uczennice i uczniowie dwóch, mających za sobą doświadczenia wspólnej pracy projektowej, szkół średnich Gabriele-von-Bülow-Gymnasium z Berlina-Reinickendorf i Liceum im. Stanisława Maczka z Warszawy-Bielan - zajęła się zgłębianiem tego niedostatecznie zbadanego, zarówno politycznie, jak i naukowo, tematu, który z pewnością jeszcze nigdy nie był przedmiotem bilateralnego projektu młodzieżowego. Niemiecka i polska młodzież przeprowadzała wspólnie wywiady z każdorazowo czterema niemieckimi i polskimi Świadkami Historii, ofiarami Służby Bezpieczeństwa NRD lub PRL, pytając o ich doświadczenia z tamtych czasów. Wywiady odbyły się we wrześniu 2007 roku w Berlinie, a potem, w październiku, w Warszawie.

Biografie wymienionych wyżej Świadków niemieckich oraz polskich: Wiesława Piotra Kęcika, Wojciecha Borowika, Jacka Czaturpowicza i Ewy Kulik-Bielińskiej pozwalają spojrzeć nam na pochodzenie i drogę rozwoju niemieckich i polskich Europejczyków w XX wieku, wieku naznaczonym totalitarnym reżimem, wojną, wypędzeniami, oporem, a także dojrzejwającymi alternatywami i wizjami europejskimi. Świad-

VORWORT

*„Ich weiß, dass jeder Mensch an der
Geschichte teilnimmt. Ihr nennt dieses
Projekt „Ganz normale Helden”. Keine
Ahnung, wer sich so einen Titel ausgedacht
hat, aber er ist genial...”*

Wiesław Piotr Kęcik

Grußwort zur Eröffnung der Ausstellung „Ganz normale Helden”

Es ist vollbracht, können die Beteiligten - gerade noch atemlos in ihr Projekt verstrickt, jetzt aber mit gutem Recht - sagen, denn heute präsentieren sie zunächst hier in Berlin, am 13. Dezember dann auch in Warschau die Ergebnisse ihrer monatelangen Recherchen zum Thema „Ganz normale Helden - Einzelschicksale inhaftierter Oppositioneller in der DDR und der Volksrepublik Polen zu Zeiten des Kalten Krieges”. Diese Ausstellung findet nicht irgendwo statt, sondern in der Gedenkstätte Hohenschönhausen, wo vier der befragten Zeitzeugen Unerträgliches widerfahren ist und in der sie allesamt nunmehr tätig sind, damit so etwas nicht wieder geschehen kann. Das geht aber im Selbstverständnis von Herbert Pfaff, Gilbert Furian, Hartmut Richter und Mario Röllig nur, wenn das Geschehene nicht in Vergessenheit gerät und das Geschichtsbild der zweiten deutschen Diktatur im 20. Jahrhundert weder relativiert noch revidiert wird, bis schließlich Täter und Opfer unter den Stichworten „andere Zeiten” und „Pflichterfüllung” nicht mehr zu unterscheiden sind.

Auf Initiative des Trägervereins „Kannste auch! e.V.” und seiner Vorsitzenden Susanne Sekula haben sich Jugendliche aus Deutschland und Polen - insbesondere Oberstufenschülerinnen und -schüler zweier in deutsch-polnischer Projektarbeit bereits erfahrener Partnerschulen, des Gabriele-von-Bülow-Gymnasiums in Berlin-Reinickendorf und des Stanislaw-Maczek-Lyzeums in Warschau-Bielany - an die Aufarbeitung eines bisher weder politisch noch wissenschaftlich vollständig erschlossenen Themas gemacht, das gewiss noch nicht Gegenstand eines bilateralen Jugendprojekts gewesen ist. Jeweils vier deutsche und polnische Zeitzeugen, die Opfer der Staatssicherheitsdienste der DDR bzw. der Volksrepublik Polen waren, wurden über ihre diesbezüglichen Erfahrungen von deutschen und polnischen Jugendlichen gemeinsam interviewt, zunächst im September 2007 in Berlin, dann im Oktober in Warschau.

Die Biografien der oben genannten deutschen und der polnischen Zeitzeugen Wiesław Piotr Kęcik, Wojciech Borowik, Jacek Czaturpowicz und Ewa Kulik-Bielińska eröffnen uns einen Einblick in Herkunft und Werdegang deutscher und polnischer Europäer im von totalitärer Herrschaft, Krieg, Vertreibung, Widerstand, wachsenden demokratischen Alternativen und europäischen Visionen geprägten 20. Jahrhundert. Geboren sind die Interviewten zwischen 1934 und 1967; die polnischen

kowe urodzili się między 1934 a 1967 rokiem; polscy urodzili się, z jednym tylko wyjątkiem, w połowie lat pięćdziesiątych, niemieccy natomiast każdy w innym dziesięcioleciu. Opór i prześladowania przedstawiają się w kontekście NRD bardziej jako walka jednostek, podczas gdy w PRL było to raczej doświadczenie wspólnego oporu, zakłętę w słowie „Solidarność”, które staje się również osobistym źródłem sił i pozwala patrzeć na te trudne czasy nie tylko jako na okres „męczeństwa” (E. Kulik-Bielińska). Mimo tych różnic wszystkie losy zawierają w sobie doświadczenia cierpienia i jego konsekwencji, choć niemieccy Prześladowani mówią o tym bardziej otwarcie niż ich polscy towarzysze niedoli. Wynika to z faktu, że izolacja w warunkach „więzienia NRD” wymagała oczywiście innych strategii działania, niż polski utrudniany przez państwo opór. Podczas gdy wszyscy niemieccy Poszkodowani pracują w Miejscu Pamięci Hohenschönhausen, polscy nie są w taki sam sposób związani z warszawskim więzieniem na Białolece, czy z innymi miejscami internowania. Oni zaangażowali się społecznie w sferze politycznej, naukowej czy dziennikarskiej. NRD zaprzeczyła sama sobie, w oczach niemieckich więźniów, poprzez swoje totalitarne metody przesłuchań czy warunki uwięzienia. Stan wojenny w Polsce oznaczał natomiast koniec iluzji i wiary w to, że ten system da się zreformować. Obie strony zgodnie zauważyły, że decydenci i współtwórcy starego systemu mają się po jego upadku lepiej, niż ci, którzy kosztem swojej wolności osobistej, kosztem swojego życia stawiali opór i w ten sposób przyczynili się do przelomu (W. Borowik, M. Röllig).

Żaden ze Świadków nie chce się teraz mścić, żaden nie chce rewanzu, wszystkim, zależy tylko na sprawiedliwości. Nawet jeśli ktoś na początku był apolityczny, bez wątpienia stał się, poprzez swoje doświadczenia oporu i cierpienia, osobą zaangażowaną politycznie.

Wywiady, które powstały w ramach tego projektu, a które znajdziemy teraz na wystawie i które będziemy mogli przeczytać w katalogu, nie pozwolą żadnemu widzowi pozostać obojętnym i zapiszą w naszych umysłach obrazy. Na przykład obraz zachodniego Berlińczyka Herberta Pfaffa, który w 1954 roku, w drodze na festiwal młodzieżowy w Berlinie Wschodnim znajduje przypadkowo dowód osobisty obywatela NRD, którego nie udaje mu się oddać w odpowiednim urzędzie; Herberta Pfaffa, który musi zostać zbadany, z powodu kurczu żołądka w jednej z wschodniemieckich klinik i który zapytany o swoje personalia, potrzebne do wystawienia rachunku za leczenie, spontanicznie prosi lekarza, by ten sam wyjął jego dokumenty z płaszczka; w wyniku czego zostaje zabrany przez Stasi na „krótką rozmowę” i spędza samotnie siedem miesięcy w Hohenschönhausen... Albo historia Mario Röllig, który miesiącami był przesłuchiwany w tym więzieniu, a po upadku systemu komunistycznego spotyka w tomu towarowym KaDeWe jednego ze swoich dręczycieli, który kupił sobie hawańskie cygara za 1500 marek, i który odpierając zarzuty Rölliga odpowiada, że nie ma sobie nic do zarzucenia, ponieważ w tamtych warunkach zachowywał się tak, jak nakazywały przepisy...

Motto konkursu w ramach programu „Europeans for Peace” Fundacji „Pamięć, Odpowiedzialność, Przyszłość”, które w stało się początkiem

Zeitzeugen sind mit einer Ausnahme Mitte der fünfziger Jahre geboren, während die deutschen Zeitzeugen jeweils in ein anderes Jahrzehnt hineingeboren wurden. Widerstand und Verfolgung stellen sich im DDR-Kontext viel deutlicher als Einzelkämpfersituationen dar als auf der polnischen Seite, wo die Erfahrung gemeinsamen Widerstandes, von buchstäblicher „Solidarität“ auch zur persönlichen Kraftquelle wird und die schwierigen Jahre nicht nur als „Märtyrertum“ (E. Kulik-Bielińska) erscheinen lässt. Trotzdem handelt es sich bei allen um Einzelschicksale mit ihren Leidenserfahrungen und deren Konsequenzen, nur sprechen die deutschen Verfolgten offener darüber als ihre polnischen Leidensgenossen. Aber die Isolation unter DDR-Haftbedingungen führt zu anderen Aufarbeitungsstrategien als die polnischen Erfahrungen staatlich behinderten Widerstandes. Während die deutschen Betroffenen heute allesamt in der Gedenkstätte Hohenschönhausen mitarbeiten, bindet ihre polnischen Leidensgenossen nichts Vergleichbares an das Warschauer Białoleka-Gefängnis oder an die anderen Internierungsstätten; sie haben sich auf andere Weise gesellschaftspolitisch engagiert, in politischen, wissenschaftlichen, journalistischen Bereichen. Während sich die DDR mit den totalitären Haft- und Verhörmethoden der Stasi in den Augen der deutschen Häftlinge endgültig desavouierte, bedeutete der Kriegszustand in Polen das Ende aller Illusionen hinsichtlich einer Reformfähigkeit des Systems. Gemeinsam ist beiden Seiten die Erkenntnis, dass Entscheidungsträger und Mitgestalter des alten Systems nach der Wende besser weggekommen sind als jene, die auf Kosten ihrer persönlichen Freiheit, häufig auch von Leib und Leben Widerstand geleistet und den demokratischen Umbruch mit herbeigeführt haben (W. Borowik, M. Röllig). Kein Zeitzeuge hegt in diesem Zusammenhang Rache- oder Vergeltungsgedanken, aber auf Gerechtigkeit kommt es allen gleichermaßen an. Wer unpolitisch war, ist durch seine Widerstands- und Leidenserfahrung ohne Zweifel politisiert worden.

Die im Rahmen des Projekts entstandenen Interviews, die wir nun in dieser Ausstellung finden und alsbald dem Katalog entnehmen können, lassen keinen Leser unberührt und es setzen sich unvermeidlich Bilder in unseren Köpfen fest. Beispielsweise das des Westberliners Herbert Pfaff, der auf dem Weg zum Weltjugendtreffen 1954 in Ostberlin zufällig einen DDR-Ausweis findet, diesen bei der zuständigen Meldebehörde nicht los wird und nachdem er in einer Ostberliner Klinik wegen eines Magenkrampfes behandelt worden ist, nach seinen Personalien zwecks Abrechnung gefragt, dem Arzt spontan entgegnet, dieser möge die Ausweispapiere doch selbst dem Jackett entnehmen, woraufhin er von der Stasi zu einer „kleinen Befragung“ abgeführt allein sieben Monate in Hohenschönhausen verbringt... Oder Mario Röllig, der monatelang im selben Gefängnis verhört wird und nach der Wende im KaDeWe einen seiner Peiniger wiedererkennt, der ihm gerade Havanna-Zigarren für 1500 DM abgekauft hat und auf seine Vorhaltungen hin erwidert, er habe sich nichts vorzuwerden, denn er habe sich unter den gegebenen Umständen vorschriftsmäßig verhalten...

Das Motto der Ausschreibung Förderprogramms „Europeans for Peace“ der Stiftung „Erinnerung, Verantwortung und Zukunft“, die dieses deutsch-polnische Begegnungs- und Erkundungsprojekt im Wesentli-

tego niemiecko-polskiego projektu, który ma na celu spotkanie przedstawicieli dwóch krajów i zgłębienie tematu brzmi: „Które kobiety i którzy mężczyźni wykazali się odwagą i zaangażowali się mimo wojny i dyktatur na rzecz pojednania, pokoju i obrony praw człowieka?”

Właśnie ten aspekt pojawiał się bardzo często w transkrypcjach wywiadów. „Nie ma pokoju bez wolności” (J. Czaputowicz). Opór przeciw ciągłej kontroli sprawowanej przez państwo, był przez paru Świadków tematyzowany jako zaczątek demokratycznej Europy bez granic. „Przeżyliśmy” dla Hartmuna Richtera było słuchanie wiadomości o NSZZ „Solidarność”: „Teraz coś się zaczyna i trzeba to wesprzeć, ludzi Solidarności, a potem także obrońców praw człowieka”. Ewa Kulik-Bielińska opowiada o indoktrynacji, której polscy studenci poddali swoich kolegów z NRD, którzy przyjechali do Krakowa w 1979 roku, z okazji pierwszej pielgrzymki Papieża do Polski. Te szkolenie, to było, proszę zauważyć, pewne wprowadzenie! „U nas było zwycięstwo „Solidarności”, w Niemczech - upadek Muru Berlińskiego” - podsumowuje Jacek Czaputowicz i podkreśla, że teraz oba państwa są razem w UE. Polscy Świadkowie szczególnie podkreślają fakt, że obrońcy praw człowieka udzielali pomocy działaczom „Karty 77” i że w wyniku tego powstał Komitet Przyjaźni Polsko-Czechosłowackiej, który przetrwał nawet czas stanu wojennego. Zwracają oni też uwagę na to, że istniała współpraca z zachodnioeuropejskim ruchem pokojowym. W czasie, kiedy na zachodzie protestowano przeciw instalowaniu głowic nuklearnych, istniał w Polsce i NRD mniej znany ruch protestujący przeciw rakietom sowieckim. Polski ruch „Wolność i Pokój” współpracował ściśle z opozycyjną grupą „Pokój i Prawa Człowieka” z NRD oraz z niemieckim ruchem pokojowym, w celu przewyciężenia podziału kontynentu.

Żaden ze Świadków nie określa siebie jako bohatera. Ale: Humanitaryzm jest dla nich wszystkich integralną częścią ich obrazu człowieka. Jeśli „bohaterowie” by istnieli, to tylko „cisi”, „zwyczajni”. Dla Ewy Kulik-Bielińskiej „prawdziwi bohaterowie” to ludzie, którzy nie przechodzą do historii i o których nie można przeczytać w żadnej książce historycznej, ale którzy nie powinni zostać zapomniani. Dla Opozycjonistów z NRD i PRL ten niemiecko-polski projekt, który dziś zostaje zaprezentowany publiczności, ma sens i jest potrzebny: „Pewnie, że ma to sens! Jest takie przysłowie: 'Kto nie rozlicza się z przeszłością, ten nie rozumie teraźniejszości i nie potrafi kształtować przyszłości'.” (M. Röllig). A Ewa Kulik-Bielińska daje uczniom wskazówkę, doświadczenie życiowe na dalszą drogę: „Bądźcie odważni w podejmowaniu decyzji, (...) nie idźcie na łatwiznę, nie podejmujcie od razu tej decyzji, która wydaje się taka oczywista i łatwa.”

To, nad czym podczas ostatnich miesięcy pracowali młodzi Historycy przy pomocy bardzo zaangażowanych członków Stowarzyszenia i nauczycieli - nawet tych, którzy nie musieli już spełniać żadnych służbowych obowiązków - nadaje naszym staraniom o niemiecko-polskie moduły historyczne, a także planom stworzenia niemiecko-polskiej książki do historii, konkretny kształt. Jak tylko katalog będzie gotowy, będziemy dysponować już dwoma, razem z Projektem „KANT” z

chen ermöglicht hat, lautet: „Welche Männer und Frauen haben sich trotz Krieg und Diktaturen mutig für Menschlichkeit und Versöhnung, für den Frieden und die Wahrung von Menschenrechten eingesetzt?”

Gerade dieser Aspekt kommt in den mittlerweile aufwendig transkribierten Interviews besonders deutlich zum Tragen. „Es gibt keinen Frieden ohne Freiheit.” (J. Czaputowicz) Der Widerstand gegen staatliche Bevormundung wird von mehreren Zeitzeugen als Voraussetzung eines demokratischen Europas ohne Grenzen thematisiert. Für Hartmut Richter war es ein „Erlebnis” von der Gewerkschaft „Solidarität” zu hören: „Jetzt beginnt da etwas und dann muss man das unterstützen, die Solidarność-Leute und später auch die Bürgerrechtler.” Ewa Kulik-Bielińska berichtet von Schulungskursen der polnischen Studenten für ihre zum 1. Papst-Besuch 1979 nach Krakau angereisten DDR-Kommitäten, Schulung in Sachen Mitbestimmung wohlgermerkt! „Bei uns hat die Solidarność gewonnen, in Deutschland ist die Mauer gefallen”, resümiert Jacek Czaputowicz und unterstreicht, dass nun endlich beide zusammen in der EU seien. Ein besonderes Augenmerk legen die polnischen Zeitzeugen auf die Unterstützung der „Charta 77” durch die polnischen Bürgerrechtler und auf das dabei entstandene Komitee Polnisch-Tschechoslowakischer Freundschaft, das sogar den Kriegszustand überdauert hat. Schließlich wird die Zusammenarbeit mit der westeuropäischen Friedensbewegung betont. Während man im Westen die Stationierung amerikanischer Nuklearsprengköpfe zu verhindern suchte, gab es in Polen und in der DDR eine weniger bekannte Bewegung gegen sowjetische Raketen. Die polnische Bewegung „Freiheit und Frieden” arbeitete eng mit der DDR-Oppositionsgruppe „Frieden und Menschenrechte” und mit der bundesdeutschen Friedensbewegung zusammen, mit dem erklärten Ziel einer Überwindung der Teilung des Kontinents.

Als Held sieht sich keiner der Zeitzeugen. Aber: Menschlichkeit ist für alle integraler Bestandteil ihres Menschenbildes. Wenn es denn „Helden” geben sollte, dann „stille”, „gewöhnliche”. Für Ewa Kulik-Bielińska sind „wahre Helden” Menschen, die nicht in die Geschichte eingehen und in keinem Geschichtsbuch stehen, die aber dennoch nicht in Vergessenheit geraten sollten. Für die interviewten Oppositionellen der ehemaligen DDR und der Volksrepublik Polen ist das heute der Öffentlichkeit übergebene deutsch-polnische Jugendprojekt ebenso sinnvoll wie notwendig: „Das hat unbedingt Sinn! Es gibt ja ein Sprichwort: Wer die Vergangenheit nicht aufarbeitet, kann die Gegenwart nicht verstehen und die Zukunft nicht gestalten’.” (M. Röllig). Und Ewa Kulik-Bielińska gibt den Schülern eine Lebenserfahrung mit auf den Weg: “Seid mutig beim Fällen von Entscheidungen. (...) Geht nicht den einfachsten Weg, trifft nicht sofort die Entscheidung, die offensichtlich und einfach erscheint.”

Das, was die jungen Historikerinnen und Historiker in den letzten Monaten zusammen mit äußerst engagierten Vereinsmitgliedern und Lehrkräften - sogar solchen, die eigentlich keine dienstlichen Pflichten mehr zu erfüllen hätten - erarbeitet haben, kann sich sehen lassen und gibt unserem Bemühen um deutsch-polnische Geschichtsmodule im Vorgriff auf ein deutsch-polnisches Geschichtsbuch ein konkretes Gesicht. Sobald der Katalog vorliegen wird, verfügen wir - zusammen mit dem

roku 2005, przedsięwzięciami z dziedziny „oral history”, tak hojnie wspartymi przez Fundację „Pamięć, Odpowiedzialność i Przyszłość”, które w niczym nie odstają od istniejących już podręczników, a do tego są bardzo aktualne. Byłoby dobrze połączyć te teksty w jedną publikację, bo ona na pewno miałaby bardzo dobrą recepcję w nauczaniu młodzieżowym nie tylko w naszym okręgu.

Młodzież potrzebuje przecież bezpośredniego dostępu do historii. Tylko tak może ona pojąć, że za liczbami, datami, ustawami kryją się ludzie z ich ambicjami i uczuciami. W tym miejscu pragnę wyrazić moje podziękowania i najlepsze życzenia dla Christiane Schuhmacher i jej kursu nauk politycznych. Takie same podziękowania składam Susanne Sekula za pokierowanie całym projektem! Wyróżnienie innych pracujących charytatywnie pomocników oraz sponsorów nastąpi w innym miejscu.

Znaczenie spotkania młodych Polaków i Niemców, tak ważnego dla sukcesu projektu „Całkiem zwykli bohaterowie”, wyraża bardzo trafnie Wiesław Piotr Kęcik w słowach:

„Nie ma innej możliwości
zaprzyjaźnienia się,
jak tylko poprzez konkrety.
Nie przez deklaracje polityków,
ale przez codzienne
relacje ludzi i wasz pobyt tutaj,
spotkanie młodzieży polskiej
i niemieckiej jest dla mnie
ogromną nadzieją na przyszłość.”

Dr Roland Jerzewski, Niemiecko-Polski Koordynator Szkół Berlińskich
Berlin, 30.11.2007

KANT-Projekt von 2005 - bereits über zwei von der Stiftung „Erinnerung, Verantwortung und Zukunft” so großzügig ausgestattete Vorhaben einer „oral history”, die es mit so manchem Lehrbuch durchaus aufnehmen kann und dazu noch hochaktuell ist. Es wäre wünschenswert, diese Texte in einer Publikationsform zu vereinigen, die der Jugendbildung weit über unseren Kreis hinaus eine nachhaltige Rezeption ermöglicht. Denn Jugendliche brauchen einen direkten, erlebbaren Zugang zur Geschichte. Nur so können sie begreifen, dass hinter den Zahlen, Daten und Gesetzen stets Menschen stehen, mit ihren Gefühlen und Ambitionen. An dieser Stelle möchte ich es nicht versäumen, Christiane Schuhmacher und Ihrem Leistungskurs Politikwissenschaft meinen Dank und Glückwunsch auszusprechen, was natürlich auch für Susanne Sekulas Management des Gesamtprojekts gilt! Die Würdigung weiterer unentbehrlicher ehrenamtlicher Mitarbeiter; Helfer und Sponsoren wird an anderer Stelle vorgenommen.

Den für den Erfolg des Projekts „Ganz normale Helden” so zentralen Begegnungscharakter zwischen jungen Polen und Deutschen bringt Wiesław Piotr Kęcik vielleicht am besten auf den Begriff, wenn er sagt:

„Es gibt keine andere Möglichkeit,
Freunde zu werden als durch konkrete
Beziehungen. Nicht durch Erklärungen
der Politiker, sondern durch tägliche
menschliche Beziehungen, und in diesem
Augenblick ist euer Dasein hier, das Treffen
der polnischen und deutschen Jugend, für
mich eine große Hoffnung für die Zukunft.“

Dr. Roland Jerzewski, Deutsch-Polnischer Koordinator Berliner Schulen
Berlin, 30.11.2007

DER DOKUMENTATIONS- UND EVALUATIONSBERICHT ZUM PROJEKT

SPRAWOZDANIE DOKUMENTACYJNO- EWALUACYJNE PROJEKTU

In Kürze gefolgt vom zweisprachigen Projekt-Katalog mit einer Darstellung der Ausstellung, den Biografien und kompletten Transkriptionen der Zeitzeugeninterviews sowie einem Abriss der geschichtlichen Hintergründe.

Niebawem ukaże się dwujęzyczny katalog projektu, zawierający treści wystawy, biografie, kompletne transkrypcje wywiadów ze Świadcami Historii, a także zarys tła historycznego.

Jak to wszystko się zaczęło...

W sierpniu 2006 roku w nowo założonym stowarzyszeniu Kannste auch! e.V. narodził się pomysł młodzieżowego projektu pomiędzy dwoma narodami.

Stowarzyszenie przystąpiło do konkursu ogłoszonego przez fundację „Erinnerung, Verantwortung und Zukunft” (Pamięć, odpowiedzialność i przyszłość”), składając plan projektu pt. „Całkiem zwykli bohaterowie - losy uwięzionych opozycjonistów w NRD i PRL w czasach zimnej wojny”, jak również zajęło się pozyskiwaniem młodych ludzi z Warszawy i Berlina gotowych do zaangażowania się w pracę nad projektem.

Cele projektu

Celem-produktem projektu było stworzenie dwumedialnej wystawy opierającej się na wywiadach z odpowiednio czterema Świadcami Historii z Polski i z Niemiec. Celem-procesem była wspólna praca polskiej i niemieckiej młodzieży w zespołach nad tematem historycznym i autentycznymi losami Świadców Historii.

Koncepcja projektu

Podczas planowania i przeprowadzania spotkań jak również wystawy szczególnie ważne było, by to uczestnicy projektu przejęli za niego odpowiedzialność.

Dlatego też już w czerwcu 2007 roku stworzyli oni cztery polsko-niemieckie grupy robocze, aby w jak najlepszym stopniu umożliwić bezproblemowy przebieg wywiadów i produktywną pracę w tak ściśle wytyczonych ramach czasowych.

Wie alles begann...

Im August 2006 entstand bei dem noch recht jungen Verein Kannste auch! e.V. die Idee eines binationalen Jugendprojekts.

Der Verein bewarb sich bei der Stiftung Erinnerung, Verantwortung und Zukunft mit dem Projektentwurf „Ganz normale Helden - Einzelschicksale inhaftierter Oppositioneller in der DDR und der Volksrepublik Polen” und suchte Jugendliche aus Warschau und Berlin, die bereit wären, sich in diesem Projekt zu engagieren.

Die Ziele des Projektes

Das Produkt-Ziel dieses Projekts war die Erstellung einer bimedialen Ausstellung, basierend auf Interviews mit jeweils vier Zeitzeugen aus Polen und Deutschland. Das Prozess-Ziel war die interkulturelle Verständigung der deutschen und polnischen Jugendlichen in Teams im Hinblick auf historische Hintergründe und erlebbare Geschichte.

Das Konzept

Während der Planung und Durchführung der Begegnungen und auch der Ausstellung wurde besonderer Wert auf die Eigenverantwortung der 42 Teilnehmer gelegt.

Daher bildeten sie bereits im Juni 2007 vier national gemischte Arbeitsgruppen, um einen reibungslosen Ablauf der Interviews und ein produktives Arbeiten in einem so eng gesteckten Zeitrahmen zu ermöglichen.

Odpowiedzialność za przepływ informacji między uczestnikami i osiągnięcie wielu pośrednich celów projektu przejęli w każdej grupie polscy i niemieccy moderatorzy. Studentki uczestniczące w projekcie podjęły się zadania prowadzenia grup, a nauczyciele troszczyli się przede wszystkim o merytoryczną oprawę wywiadów ze Świadcami i historią.

Grupy robocze

Główne zadania grup roboczych w Trebnitz, Berlinie i w Warszawie wyglądały w następujący sposób:

GR I Technika i kreatywność

Grupa ta stanowiła techniczne zaplecze całego projektu. Jej członkowie dbali o profesjonalne wyposażenie i koordynację zagadnień technicznych na miejscu spotkań. Byli również odpowiedzialni za oprawę wywiadów: przygotowując scenografię dla poszczególnych ujęć, nagrywając je i koordynując pracę nad transkrypcją. Uczestnicy tej grupy uczyli się również techniki montażu filmu. Każdy z nich stworzył także sam krótki film dotyczący jednego z wywiadów.

GR II Wywiady ze Świadcami Historii

Głównymi zadaniami tej grupy było: nawiązywanie i pielęgnowanie intensywnych kontaktów ze Świadcami Historii, wspólne opracowanie pytań do wywiadów, przeprowadzenie wywiadów, goszczenie i zajmowanie się Świadcami Historii po ich przybyciu na miejsce realizacji projektu jak również gromadzenie informacji na temat ich losów i kontekstu historycznego. Po zakończeniu spotkań członkowie tej grupy zajmowali się zagadnieniami merytorycznymi jak również przygotowaniem wystawy.

In jeder Arbeitsgruppe war je ein deutscher und ein polnischer Moderator verantwortlich für den Informationsfluss und das Erreichen der vielen Teilziele dieses Projekts. Die studentischen Teilnehmerinnen engagierten sich als Teamleiter und die Lehrer kümmerten sich insbesondere um die fachliche Kompetenz in Bezug auf die Zeitzeugeninterviews und die geschichtlichen Hintergründe.

Die Arbeitsgruppen

Die Arbeitsgruppen sahen für Trebnitz, Berlin und Warschau wie folgt aus:

AG I Technik und Kreativität

Diese Gruppe unterstützte das Projekt in jeglichen technischen Belangen. Die Teilnehmer kümmerten sich um eine professionelle technische Ausstattung und die Koordination dieser vor Ort; sie leiteten das Set für die Interviewaufnahmen, filmten die Interviews und koordinierten die Transkriptionen. Später lernten sie, Filme zu schneiden. Schließlich erarbeitete jeder für sich einen Kurzfilm über ein Zeitzeugeninterview

für die Ausstellung.

AG II Zeitzeugeninterviews

Zu den Hauptaufgaben der Zeitzeugengruppe zählten vor, während und nach den Begegnungen der intensive Kontakt mit den Zeitzeugen, die gemeinsame Erarbeitung der Interviewfragen, die Durchführung der Interviews, die Betreuung der Zeitzeugen vor Ort - und nicht zuletzt das Sammeln und Auswerten von Informationen zu ihren Schicksalen und zu geschichtlichen Kontexten. Nach den Begegnungen kümmerten sich die Teilnehmer um die inhaltlichen Schwerpunkte sowie um die Gestaltung der Ausstellung.

GP III Public Relations

Grupa PR zajmowała się tworzeniem publicznego wizerunku projektu. Zadania, nad jakimi pracowała ta grupa to: zaprojektowanie i stworzenie ulotki projektowej i wystawowej, redagowanie tekstów prasowych, nawiązywanie kontaktów medialnych i pozyskiwanie sponsorów. Poza tym grupa ta zajmowała się opracowaniem spisywanych przez widzów cytatów z wywiadów i wybieraniem szczególnie uderzających spośród tych wielu poruszających wypowiedzi. Po zakończeniu spotkań członkowie grupy troszczyli się o zapewnienie wystawie odpowiedniej reklamy.

GP IV Ewaluacja/ Dokumentacja

Członkowie tej grupy musieli podjąć dwóm zadaniom. Z jednej strony zajmowali się ewaluacją pracy nad projektem i troszczyli się o integrację wszystkich jego uczestników. Za pomocą przeróżnych metod uczniowie stworzyli barometr nastrojów i mogli w ten sposób ocenić panującą atmosferę. Ponadto ewaluatorzy wspierali pracę w grupach i komunikację między uczestnikami projektu. W sytuacjach konfliktowych byli mediatorami między stronami konfliktu. Z drugiej strony zajmowali się również dokumentacją wyników projektu i codziennych zajęć. W połowie 2008 roku niektórzy z nich stworzą film - „The Making of” dokumentujący przebieg projektu.

AG III Public Relations

Die PR-Gruppe war für die Öffentlichkeitsarbeit zuständig. Zu ihren Aufgaben gehörte die Erstellung von Projekt- und Ausstellungsflyer, das Schreiben von Pressetexten, die Kontaktaufnahme mit den Medien sowie die Sponsorensuche. Außerdem werteten sie die von den Interview-Zuschauern mitgeschriebenen Zitate aus, um herauszufinden, welche der vielen bewegenden Aussagen besonders herausstechen. Nach den Begegnungen kümmerten sie sich um die Bewerbung der Ausstellung.

IV Evaluation / Dokumentation

Die Teilnehmer dieser Gruppe hatten eine Doppelfunktion zu erfüllen. Zum einen evaluierten sie die Arbeit am Projekt und kümmerten sich um die Integration aller Beteiligten. Mit Hilfe verschiedenster Methoden erstellten sie Stimmungsbarometer und konnten so die Atmosphäre unter den Teilnehmern differenziert auswerten. Zudem unterstützten sie die Gruppenarbeit und die Kommunikation unter den Teilnehmern und standen ihnen in Konfliktsituationen als Mediator zur Verfügung. Zum anderen beschäftigten sie sich mit der Dokumentation der Ereignisse und alltäglichen Aktivitäten. Mitte 2008 werden einige von ihnen einen Film - „The Making of“ - über das Projekt zusammenschneiden.

Wstępne spotkanie przedstawicieli grup w Berlinie

W czerwcu 2007 roku doszło do pierwszego spotkania polskich i niemieckich przedstawicieli grup roboczych. Wówczas to uczestnicy projektu mogli nawiązać pierwsze osobiste kontakty z członkami partnerskiej grupy, jak również bliżej zapoznać się z wymaganiami pracy nad projektem, porozmawiać o swoich oczekiwaniach i obawach dotyczących tego przedsięwzięcia, jak również wymienić się pomysłami i doświadczeniami.

Wszystkie swoje wrażenia i wyniki ze spotkania przedstawiciele grup przekazali następnie pozostałym uczestnikom projektu.

Das Vortreffen der Multiplikatoren in Berlin

Im Juni 2007 fand das erste Treffen der deutschen und polnischen Arbeitsgruppenvertreter statt. Während der Begegnung konnten die Teilnehmer die ersten persönlichen Kontakte zu den Mitgliedern der Partnergruppe aufnehmen, die Herausforderungen der Arbeit am Projekt analysieren, über ihre Erwartungen und Ängste bezüglich des Projektes sprechen sowie Ideen und Erfahrungen austauschen.

All diese Eindrücke und Ergebnisse trugen sie dann später in ihre Gruppen vor Ort.

Przygotowania do spotkania w Trebnitz

Po wstępnym spotkaniu przedstawicieli grup w Berlinie nastąpił pracowity okres przygotowań do pierwszego spotkania w Trebnitz. W tym czasie uczestnicy projektu pracowali osobno w Warszawie i w Berlinie, przygotowując się do wspólnej polsko-niemieckiej pracy w Trebnitz. Do września 2007 wszyscy uczestnicy zdążyli opracować zagadnienia historyczne projektu, wymieniając się pomysłami, pytaniami i wątpliwościami za pośrednictwem e-maili i internetowej grupy dyskusyjnej.

Die Vorbereitungen auf die Begegnung in Trebnitz

Nach dem Multiplikatortreffen begann die arbeitsintensive Zeit der örtlich getrennten Vorbereitung auf die erste Begegnung im Schloss Trebnitz. Bis September 2007 arbeiten sich alle in die historischen Hintergründe ein und tauschten über E-Mails und Google-Group Ideen, Fragen und Anregungen zwischen Warschau und Berlin aus.

Spotkanie w Trebnitz

16 września 2007 polscy i niemieccy uczestnicy projektu spotkali się po raz pierwszy w pełnym składzie w Centrum Kształcenia i Spotkań w Trebnickim Zamku.

Die Begegnung in Trebnitz

Am 16. September 2007 fanden sich zum ersten Mal alle polnischen und deutschen Projektteilnehmer im Bildungs- und Begegnungszentrum Schloss Trebnitz ein.

Rozpoczął się okres wzajemnego poznawania się, czas twórczej radości, ale również intensywnej, odpowiedzialnej pracy i przelamywania barier językowych i nie tylko. Był to czas, kiedy wszyscy musieliśmy stawić czoła wielu nowym, czasem bardzo trudnym wyzwaniom. Profesjonalne warsztaty w każdej grupie pomogły uczestnikom w zdobyciu, lub ewentualnie poszerzeniu, wiedzy na temat powierzonych im zadań jak również w rozwianiu nasuwających się wątpliwości.

Dort begann für sie eine Zeit des gegenseitigen Kennenlernens, der Freude und Kreativität, aber auch der intensiven selbstverantwortlichen Arbeit und des Überwindens von sprachlichen wie nicht-sprachlichen Barrieren. Es war eine Zeit, in der sich alle den neuen, manchmal sehr schwierigen Herausforderungen stellen mussten. Die professionell betreuten AG-Workshops zu Beginn der ersten Projektwoche halfen hier, fachliches Know-How zu vermitteln bzw. zu erweitern und Unsicherheiten abzubauen.

Głównym zadaniem pracy w Trebnitz było jak najlepsze przygotowanie się do przeprowadzenia wywiadów z czterema Całkiem Zwykłymi bohaterami z Berlina, którzy czwartego i piątego dnia naszego pobytu w Zamku Trzebnickim zaszczęśli nas swoją obecnością. Jednocześnie staraliśmy się nie zapomnieć o drugim bardzo ważnym celu: naszej wystawie.

Dzięki naszym niezwykłym gościom, ale również wspierającej współpracy grup roboczych, zaangażowaniu i wytrwałości wielu uczniów jak i opiekunów, wywiady były niezapomnianym przeżyciem dla wszystkich uczestników.

Jednak nie tylko wywiady zakończyły się powodzeniem. Także inne bardzo ważne cele projektu, jak np. zbliżenie międzykulturowe, zrozumienie inności i potrzeb drugiego człowieka, podwyższenie umiejętności pracy w grupie, jak również zdolności porozumiewania się, nie posługując się tym samym językiem ojczystym zostały osiągnięte już w Trebnitz niemalże w 100%, o czym świadczą wyniki ewaluacji zamieszczone poniżej.

Die Teilnehmer hatten während dieser Begegnung die komplizierte Aufgabe, sich so gut wie möglich auf die Durchführung der Interviews mit den 4 „Ganz normalen Helden“ aus Berlin vorzubereiten, die uns am 4. und 5. Tag mit ihrem Besuch beehrten, und dabei das Ziel - unsere Ausstellung - nicht aus den Augen zu verlieren.

Dank der ungewöhnlichen Gäste sowie der tollen Zusammenarbeit zwischen den einzelnen Arbeitsgruppen, des Engagements und der Ausdauer vieler Teilnehmer und Betreuer waren die Interviews ein Erlebnis für alle Beteiligten.

Jedoch nicht nur die Interviews wurden erfolgreich durchgeführt. Auch die anderen sehr wichtigen Ziele des Projektes, wie z.B. die interkulturelle Annäherung, das Verstehen des Andersseins und der Bedürfnisse anderer Menschen, die Erhöhung der Teamfähigkeit wie auch der Fähigkeit sich zu verständigen ohne dieselbe Muttersprache zu sprechen, wurden schon in Trebnitz fast zu 100 Prozent erreicht, wovon die hier gezeigten Evaluationsergebnisse zeugen.

Abschlußevaluation Station „Willst du noch was sagen?“ Tipps, Kritik, Vorschläge (21.09.2007)		
POSITIVE KOMMENTARE	KRITIK	VORSCHLÄGE
Alles gefällt mir.	Schade, dass es sprachliche Barriere gibt.	Bessere Arbeitsorganisation nötig.
Super Sache mit diesem Projekt, die deutsche Gruppe ist göttlich.	Schade, dass wir so wenig Zeit für uns selbst hatten.	Mehr Pausen, Zimmernaufteilung nach Belieben x 2
Viele Erfahrungen, die den Fortschritt des Projektes positiv beeinflussen☺ Und diese deutsche Gruppe☺ super☺	Aufwärmspiele überflüssig und aufges... (unleserlich)	Ich will in eine andere Gruppe.
Super Menschen im Projekt! Ich mag alle sehr!		Gibt es vielleicht die Möglichkeit die AG zu wechseln?
Super Menschen!		Aufwärmspiele nicht nötig in Warschau.
Ich bin müde, aber überglücklich darüber, dass unsere Zusammenarbeit immer besser klappt!:) Freue mich auf die Fortsetzung in Warschau!!!!		Nicht nur einen Workshop, keine Stadtführung am Anfang.
Super!		Weniger Stress In Warschau!!
Alles ist ok.		Besseres Essen
		Nicht so streng sein
		Später frühstücken!

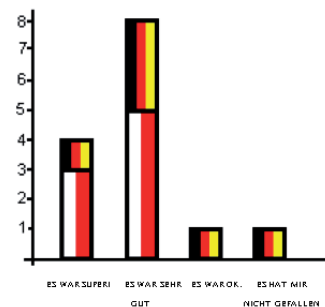
Abschlußevaluation Station „Willst du noch was sagen?“ Tipps, Kritik, Vorschläge (21.09.2007)		
POSITIVE KOMMENTARE	KRITIK	VORSCHLÄGE
Alles gefällt mir.	Schade, dass es sprachliche Barriere gibt.	Bessere Arbeitsorganisation nötig.
Super Sache mit diesem Projekt, die deutsche Gruppe ist göttlich.	Schade, dass wir so wenig Zeit für uns selbst hatten.	Mehr Pausen, Zimmernaufteilung nach Belieben x 2
Viele Erfahrungen, die den Fortschritt des Projektes positiv beeinflussen☺ Und diese deutsche Gruppe☺ super☺	Aufwärmspiele überflüssig und aufges... (unleserlich)	Ich will in eine andere Gruppe.
Super Menschen im Projekt! Ich mag alle sehr!		Gibt es vielleicht die Möglichkeit die AG zu wechseln?
Super Menschen!		Aufwärmspiele nicht nötig in Warschau.
Ich bin müde, aber überglücklich darüber, dass unsere Zusammenarbeit immer besser klappt!:) Freue mich auf die Fortsetzung in Warschau!!!!		Nicht nur einen Workshop, keine Stadtführung am Anfang.
Super!		Weniger Stress In Warschau!!
Alles ist ok.		Besseres Essen
		Nicht so streng sein
		Später frühstücken!

SCHLUSSFOLGERUNGEN

Wir freuen uns, dass das Resümee unserer Arbeit in Trebnitz und Berlin meistens sehr positiv ausgefallen ist. Wir haben einige Vorschläge bekommen, die erwägenswert sind. Es muss geklärt werden, wie man die Arbeitsgruppe wechseln kann (dieses Problem wurde von zwei Personen angesprochen). Worte der Kritik gibt es zum Glück nicht so viele, aber diese werden wir auch in unserer weiteren Arbeit in Betracht ziehen.

Zusammenfassung der Ergebnisse der Befragung „Wie hat dir die Vorstellung gefallen?“:

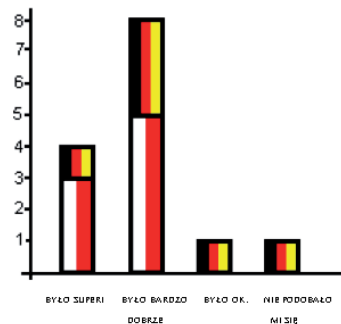
Aus der Befragung haben 14 Personen teil.

Aus der Grafik ist zu sehen, dass die Vorstellung euch sehr gut liege war. Die meisten Befragten schätzten die Vorstellung hoch ein, einige waren der Meinung, sie war planlos.

Podsumowanie zagadnienia „Jak podobało Ci się przedstawienie“:

W ankiecie wzięło udział 14 osób.

Jak widać przedstawienie okazało się w ankiecie trafny i ciekawy program. Większość ankietowanych uznała, że przedstawienie było bardzo dobre, a niektórzy uznały, że nawet za rewelacyjne.

Hilfst du noch was sagen?

TIPPS, VORSCHLÄGE, KRITIK

Chcesz jeszcze coś powiedzieć?
Krytyka, pomysły, sugestie

UWAGA!
MYSZAK zaczął!

Wszystko mi się podoba
- nie było białej!!
- mniej stresu niż w USA!!
- Spółka zrealizowała

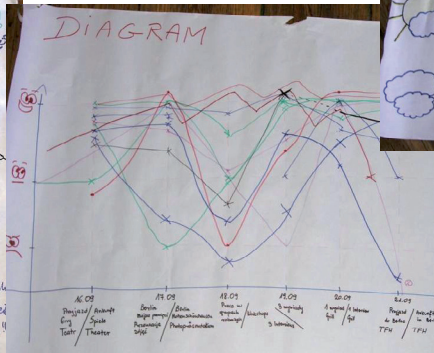
super gra z tym projektem. Namacha grupa jest dobra.
NIE Chce
elegancja i Państwo!
całkiem w porę. Możliwość
nie
wszystko jest ok.
nie
szkoda że jest bariera (przekroczyć)
do zobaczenia w Warszawie!
- Mehr-Pausen, Zimmeraufteilung
mehr können!
- Ich stimme der Person über mir voll zu!
Ich will in eine andere Gruppe!!
- Aufmerksamkeitsübungen sind und aufgebracht!
zu Workshop nicht nötig!
- Hieran diese doświadczenia, które są wyjątkowe (przygotowanie na posp. projekt)
- Nicht nur einem Workshop-Tag, aber keine Stadtführung am Anfang

lepiej je dawać w
pracy
polska jest dobra!
Mehr Freiheit für Aien!
Ich bin müde, aber überglücklich
denn ich habe meine Arbeitsaufträge
(wenn besser klappt!) für Feroe auch
auf die Fortsetzung in Hausen!

Foto: lubek, radek i coś tam
wielkość dla wygody.

- Top

Handwritten notes and drawings on a white sheet of paper. The word "TEAM" is written on a yellow sticky note. There are several smiley faces and drawings of a sun and clouds.

WALIZKA, PRAŁKA I KOSZ NA ŚMIECI, czyli co myślimy o minionych dniach w Trebnitz?
Podsumowanie ewaluacji z czerwca 201X
(Opiniotwórcy: Agata i Asia)

1. Jedzenie (za mało / niedobre)
2. Za mało czasu wolnego
3. Za dużo stresu
4. Sposób ewaluacji
5. Za mało snu
6. Wczesne wstawanie

Opis zadania:

Gra polegała na wrzucaniu karteczek ze swoimi opiniami do walizki, kosza na śmieci oraz pralki.

- Do walizki wrzucałyśmy to, co chcemy ze sobą zabrać; to, co było dobre.
- Do pralki trafiało to, co chcielibyśmy trochę zmodyfikować na lepsze.
- W koszu natomiast znalazły się pomysły, które nie spotkały się z naszą aprobatą i jakich chcieliśmy byśmy się pozbyli.

Analiza der Ergebnisse:

In dem Koffer waren v. A. gute Atmosphäre während des Projektes (in Trebnitz) und sehr guter Kontakt zwischen den deutschen und den polnischen Teilnehmern zu finden. Die Meisten waren auch mit der erworbenen Erfahrung zufrieden. Sehr positive Eindrücke haben auch die Interviews gelassen, an denen wir alle teilgenommen haben.

1. Essen (zu wenig / schlecht)
2. Zu wenig Freizeit
3. Zu viel Stress
4. Evaluationsmethode
5. Zu wenig Schlaf
6. Frühes Aufstehen

Aufgabenbeschreibung:

Das Spiel bestand darin, dass wir Zettel mit unseren Meinungen in den Koffer, den Mülleimer und die Waschmaschine eingeworfen haben.

- In den Koffer haben wir alles eingeworfen, was wir mitnehmen wollen; alles, was gut war.
- In die Waschmaschine alles, was noch verbessert werden sollte.

Analiza der Ergebnisse:

In dem Koffer waren v. A. gute Atmosphäre während des Projektes (in Trebnitz) und sehr guter Kontakt zwischen den deutschen und den polnischen Teilnehmern zu finden. Die Meisten waren auch mit der erworbenen Erfahrung zufrieden. Sehr positive Eindrücke haben auch die Interviews gelassen, an denen wir alle teilgenommen haben.

Was noch verbessert werden muss, ist natürlich das Essen! Es geht hier sowohl um die Qualität als auch um die Menge. Wir sind der Meinung, dass es entschieden zu wenig zu essen gab. Nicht Alle waren auch mit den Evaluationsmethoden und dem zu dichten Tagesplan zufrieden.

In dem Mülleimer befand sich das Essen, das den meisten Personen nicht geschmeckt hat. Auch der zu dichte Tagesplan und, was damit verbunden war, zu wenig Freizeit für das Schlafen und Integration sind auf Widerstand gestoßen. Für Einige von uns war es auch die Ursache von Stress.

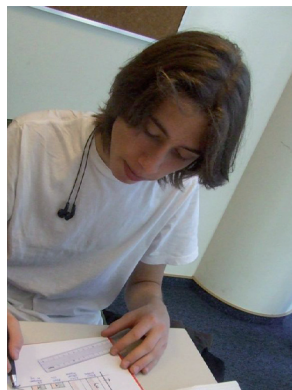

Przygotowania do spotkania w Warszawie

I znów nastąpił etap oddzielnej pracy w grupach w Polsce i w Niemczech. Czas ten okazał się bardzo trudny nie tylko pod względem merytorycznym i organizacyjnym, ale również z uwagi na zmęczenie uczestników pracą nad projektem, mnogością zajęć szkolnych do nadrobienia i całkowitym spadkiem zaangażowania większości z uczniów. Trudności te zostały jednak szybko pokonane, tak że 22 października 2007 pozytywnie nastawieni mogliśmy pełną parą rozpocząć drugie spotkanie, tym razem w Centrum Szkoleniowo Konferencyjnym KZRS „SCH” w Warszawie.

Okres pomiędzy spotkaniami w Trebnitz i w Warszawie okazał się najaktywniejszy pod względem komunikacji między uczestnikami. Internetowa grupa dyskusyjna projektu stała się prawdziwym miejscem wirtualnych spotkań polskich i niemieckich uczestników: miejscem wymiany myśli i pomysłów.

Vorbereitung auf die Begegnung in Warschau

Wieder war die Zeit gekommen, in der die Teilnehmer getrennt in Polen und in Deutschland in den AG's arbeiten mussten. Diese Zeit erschien allen sehr schwierig, nicht nur in meritorischer und organisatorischer Hinsicht, sondern auch wegen der Tatsache, dass die Teilnehmer von der Arbeit am Projekt ermüdet waren, sehr viel in der Schule nachzuhören hatten und ihr Engagement für die Arbeit in ihrer Freizeit auf den Nullpunkt gesunken war. Diese Schwierigkeiten konnten jedoch überwunden werden, so dass die Teilnehmer am 22. Oktober 2007 die zweite Begegnung, diesmal im Schulungs- und Konferenzzentrum KZRS „SCH”, in Warschau positiv gestimmt in Angriff nehmen konnten.

In der Zeit zwischen den Begegnungen in Trebnitz und Warschau erreichte die Aktivität der Kommunikation unter den Teilnehmern ihren Höhepunkt. Die Google-Group des Projektes wurde zu einem wichtigen virtuellen Treffpunkt für die deutschen und polnischen Teilnehmer: ein Ort des Gedanken- und Ideenaustausches.

Spotkanie w Warszawie

Na spotkanie w Warszawie wszyscy przybyli pełni optymizmu i zapału do pracy. Bogatsi o doświadczenia z Trebnitz i z okresu między spotkaniami uczestnicy czuli się lepiej przygotowani niż do pierwszego spotkania. Tym razem jednak obok pracy nad wywiadami z Calkiem Zwyklymi Bohaterami z Warszawy, do naszych zadań należało również sporządzenie filmu, dokumentującego te wywiady, jak również przygotowanie wystawy, która już niebawem miała zostać otwarta w Berlinie a następnie w Warszawie. Spotkanie w Warszawie było więc bardzo pracowitym i niekiedy stresującym etapem projektu. Praca pod presją czasu niezwykle wycieńczyła wszystkich uczestników.

Należy tu jeszcze raz wspomnieć, że odpowiedzialność i kontrolę nad wszystkimi wyżej wymienionymi zadaniami przejęła młodzież w nim uczestnicząca, popisując się przy tym niezwykle kreatywnością, odpowiedzialnością i ponadprzeciętnym zaangażowaniem. Wywiady, jak i w Trebnitz, zostały przygotowane i przeprowadzone w wielkim stylu, a praca nad filmem cechowała się coraz większym profesjonalizmem. Jedynie niektóre przygotowania do wystawy z braku czasu nie zostały dopięte na ostatni guzik, co jednak zostało nadrobione bezpośrednio po zakończeniu warszawskiego etapu projektu za pośrednictwem maili i podczas spotkań.

Die Begegnung in Warschau

Der Begegnung in Warschau blickten alle sehr optimistisch und voll Arbeitseifer entgegen. Reicher um die Erfahrungen aus Trebnitz und aus der Zeit zwischen den Begegnungen, fühlten sich nun alle besser vorbereitet als für die erste Begegnung. Diesmal gehörte aber zu den Aufgaben der Teilnehmer neben der Vorbereitung und Durchführung der Interviews mit den „Ganz normalen Helden“ aus Warschau auch der Schnitt eines Films sowie die Arbeit an der Ausstellung, die schon sehr bald in Berlin und wenig später in Warschau eröffnet werden sollte. Die Begegnung in Warschau war also für alle Beteiligten eine sehr arbeitsintensive und manchmal auch stressige Etappe des Projekts.

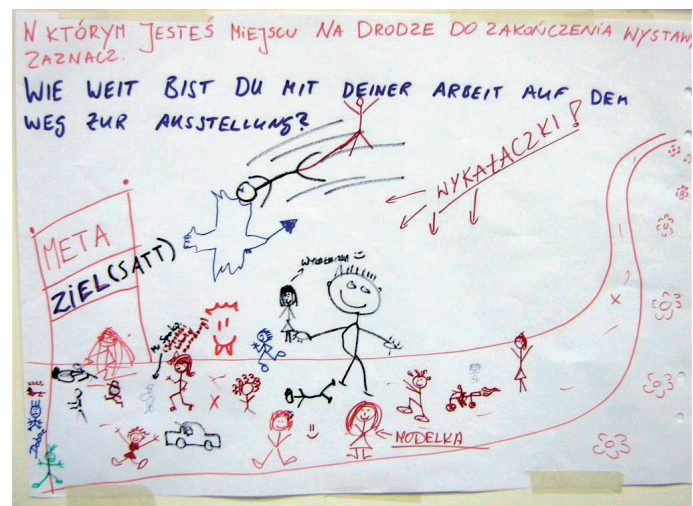
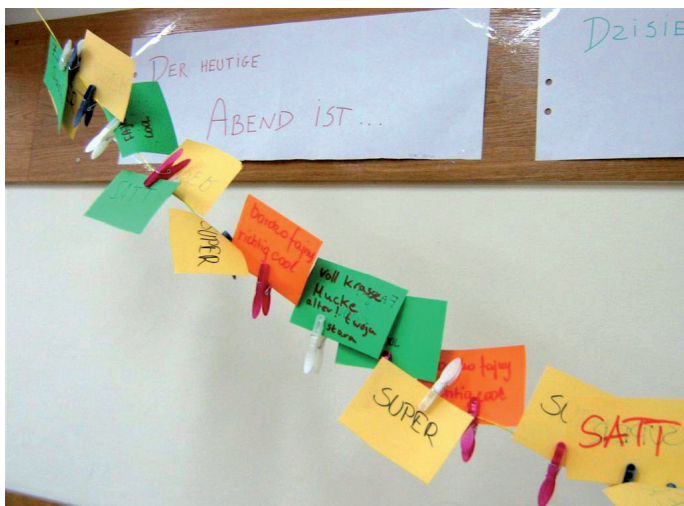
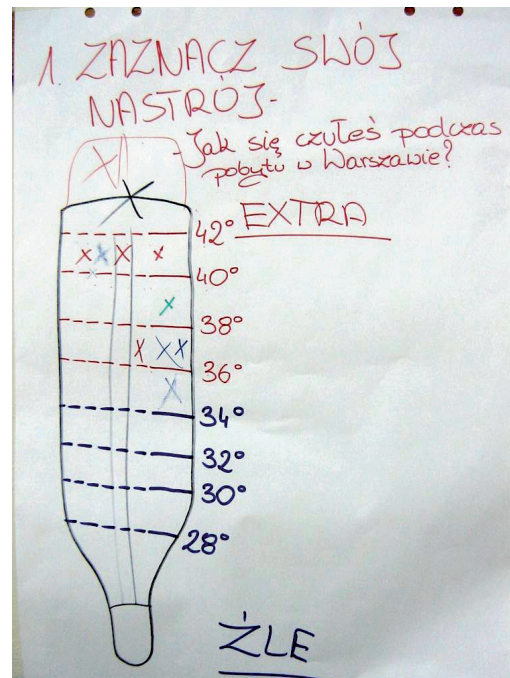
Der Zeitdruck machte allen Beteiligten sehr zu schaffen. Es muss hier noch einmal betont werden, dass es die Jugendlichen waren, die die Hauptverantwortung für alle oben genannten Aufgaben übernommen hatten und dass sie dabei eine ungewöhnliche Kreativität, Verantwortlichkeit und ein überdurchschnittliches Engagement einbrachten. Die Interviews wurden, wie auch in Trebnitz, im großen Stil vorbereitet und durchgeführt, und die Arbeit an dem Film wurde immer professioneller. Nur die konkreten Vorbereitungen zur Ausstellung konnten aus Zeitmangel nicht ganz zu Ende geführt werden, was aber direkt nach der Begegnung über E-Mail und persönliche Treffen nachgeholt wurde.

Podobnie jak w Trebnitz uczestnicy projektu jakość swojej pracy jak również ogólną atmosferę projektu - pomimo stresu - ocenili bardzo wysoko.
 Poniżej wybrane wyniki ewaluacji ze spotkania w Warszawie.

Ähnlich wie in Trebnitz haben die Projektteilnehmer die Qualität ihrer Arbeit wie auch die allgemeine Atmosphäre des Projektes - trotz des Stresses - sehr positiv bewertet.
 Unten einige Evaluationsergebnisse von der Begegnung in Warschau.

DANKSAGUNG

Man sieht es auf den ersten Blick: Sehr viele Menschen haben dazu beigetragen, dieses Projekt zu dem zu machen, was es nun ist. Ob mit Geld, Geldnachlass, kooperativem Verhalten oder tatkräftiger Unterstützung: All diesen hier genannten Personen möchte ich im Namen des Vereins sagen: **Danke!**

Ich habe bewusst darauf verzichtet, ein Ranking der Helfer vorzunehmen. Manchmal bedarf es nur einer kleinen Anschuhilfe, und man ist dem Ziel wieder ein Stück näher. Auch diesen "Schubsern" bin ich sehr dankbar.

Einige Personen jedoch möchte ich vorab persönlich hervorheben. Diese hier nun genannten Personen standen mir während der gesamten Projektlaufzeit mit Rat und Tat zur Seite, ertrugen meine Launen, munterten mich auf und engagierten sich im Hintergrund auf vielen Ebenen kontinuierlich sowie absolut kompetent und aktiv für das Gelingen dieses Projekts: **Ich danke von ganzem Herzen Robert Krzeminski, Natalia Wawrzewska, Roland Jerzewski, Monika Schulz-Brüssel, Ania Turzyniecka und Ewa Gołota.**

Es folgt nun eine Aneinanderreihung von Namen, der Übersicht halber nach Nachnamen sortiert und mit Überschriften versehen. Diese unpersönliche Form der Darstellung soll jedoch in keinsten Weise den Dank mindern, den wir diesen Personen zukommen lassen möchten!

Susanne Sekula, Vorstandsvorsitzende des Kannste auch! e.V. und Projektleiterin von GANZ NORMLE HELDEN

DIE ZEITZEUGEN

Warszawa

Borowik, Woiciech
Czaputowicz, Jacek
Kęcik, Wiesław Piotr
Kulik-Bielińska, Ewa
Truskawa, Tomasz

ŚWIADKOWIE HISTORII

Berlin

Furian, Gilbert
Pfaff, Herbert
Richter, Hartmut
Röllig, Mario
Bradler, Michael
Schönherz, Edda

DIE „ENGEL“ AUS WARSCHAU „ANIÓŁY“ Z WARSZAWY

Gotota, Ewa
Jakschik, Aneta
Kierejewska, Ania
Matuszak, Lidia

Szrajber, Maria
Wąsik, Elżbieta
Wiśławska, Joanna
Wawrzewska, Natalia

PODZIĘKOWANIA

Widać to na pierwszy rzut oka: bardzo wiele osób przyczyniło się do tego, że ten projekt mógł stać się tym czym teraz jest. Wszystko dzięki Państwa pomocy finansowej, udzielonym rabatami, chęci kooperacji lub czynnej pomocy. Wszystkim wymienionym poniżej osobom chcę w imieniu Stowarzyszenia powiedzieć: **Dziękuję!**

Celowo zrezygnowałam z tworzenia rankingu pomocników. Czasami potrzeba tylko małego impulsu, który jednak zbliża do celu. Wszystkim tym, którzy te impulsy wysyłali, jestem ogromnie wdzięczna.

Niektóre osoby pragnę jednak szczególnie wyróżnić. One stały u mojego boku podczas całej pracy nad projektem, wspierając radą i czynem, one znosiły moje humory, dodawały zachęty. Pracowały nieprzerwanie, kompetentnie i aktywnie w tle nad tym, aby ten projekt mógł się udać. **Z całego serca dziękuję: Robertowi Krzeminskiemu, Natalii Wawrzewskiej, Rolandowi Jerzewskiemu, Monice Schulz-Brüssel, Ani Turzynieckiej i Ewie Gołota.**

Teraz nastąpi lista nazwisk pogrupowanych alfabetycznie i opatrzonych odpowiednimi nagłówkami. Te bezosobowa forma nie umniejsza jednak podziękowań, które chcemy złożyć tym osobom.

Susanne Sekula, Przewodnicząca Zarządu Kannste auch! e.V. i kierowniczka projektu CAŁKIEM ZWYKLI BOHATEROWIE

DIE SCHÜLER UND IHRE UNTERSTÜTZER UCZNIOWIE I ICH OPIEKUNOWIE

Warszawa

Liceum im. Gen. Stanisława Maczka

Bieńkowski, Norbert
Borkowska, Agata
Borkowska, Marta
Gardziej, Aleksandra
Gołaszewski, Filip
Gołębiewski, Łukasz
Kropiwnicka, Barbara
Krzymowski, Jan
Krywolewicz, Maja
Kupisz, Piotr
Michalski, Mateusz
Myszak, Jakub
Naumova, Anna
Podgrudna, Dagmara
Pomarańska, Paulina
Wojtczak, Monika
Wyszkowski, Paweł
Zduńczyk, Katarzyna
Żółnowski, Aleksander
Dyrektor Maniszewska, Ewa
Karcz, Ewa
Suliga, Ireneusz
Ślusarczyk, Wojciech

Berlin

Gabriele-von-Bülow-Oberschule

Borsuk, Alexander
Hagemann, Leon
Kisa, Kerim
Kuttig, Julian
Madej, Marie
Müller, Rhea
Paulick, Sandy
Prokopowicz, Boris
Rieß, Julian
Scheunemann, Oliver
Schwerin, Marcel
Schwyrz, Damian
Spielmann, Yvonne
Tkacz, Adriana
Venus, Björn
Wagener, Nicolas
Yassine, Ahmad
Dyrektor Entz, Ulrich
Jerzewski, Roland
Schuhmacher, Christiane
Schliephacke, Renate

DIE HELFER AUS INSTITUTIONEN UND FIRMEN POMOCNICZY Z INSTYTUCJI I FIRM

Berlin

Bauer, Holger	- Technische Fachhochschule Berlin
Böhme, Sonja	- Stiftung Erinnerung, Verantwortung und Zukunft
Harfst, Karsten	- Stiftung Gedenkstätte Hohenschönausen
String, Christiane	- Stiftung Gedenkstätte Hohenschönausen
Kastner, Anke	- Auswärtiges Amt
Krüger, Sabine	- MitOst e.V.
Nikolaus, Herr	- Fachhochschule der Fleischer-Innung
Prokop, Paweł	- DPJW in Potsdam
Rüter, Diethard	- Bürgermeister-Ernst-Reuter-Stiftung
Steege, Herr	- Fachhochschule der Bäcker-Innung
Stolz, Charlotte	- Schloss Trebnitz
Reinitz, Andrea	- Schloss Trebnitz
Szulc, Bernhard	- Kulturzentrum Spirale
Toczyska, Anna	- Evalux
Abels, Katharina	- Evalux
Urban, Frank	- Nexfilmtechnik
Wellmann, Christian	- Aktion Mensch
Wernicke, Ingolf	- Volksbund deutsche Kriegsgräberfürsorge

Warszawa

Bany, Halina	- Centrum SZKOLENIOWO Konferencyjne KZRS „SCH”
Borowik, Wojciech	- Stowarzyszenie Wolnego Słowa
Truskawa, Tomasz	- Stowarzyszenie Wolnego Słowa
Marat, Andrzej	- Stowarzyszenie Wolnego Słowa
Gluzka, Alicja	- Fundacja Ośrodka KARTA
Józwik, Artur	- Fundacja Ośrodka KARTA
Hajdukiewicz, Marianna	- Centrum Edukacji Obywatelskiej
Madoń-Mitzner, Katarzyna	- Dom Spotkań z Historią
Pałka, Jarosław	- Dom Spotkań z Historią
Filipkowski, Piotr	- Dom Spotkań z Historią
Werth, Henrik	- Öl Warszawa
Bisail, Marlies	- Öl Warszawa
Turzyniecka, Anna	- Öl Warszawa
Scheiterbauer, Andreas	- Öl Warszawa
Worożbyt, Sebastian	- Öl Warszawa

AKTIVE VEREINSMITGLIEDER AKTYWNI CZŁONKOWIE STOWARZYSZENIA

Berlin

Ballhausen, Ulrike	Becker, Judith
Blazek, Florine	Cartarius, Julia
Glück, Werner	Halbauer, Antje
Ivanauskas, Katja	Krzeminski, Robert
Sips, Nadine	Waniek, Dominika
Werge, Galina	Wilhelm, Edgar
Zinke, Kerstin	

PRIVATPERSONEN IN DEUTSCHLAND UND POLEN OSOBY PRYWATNE W NIEMCZECH I W POLSCE

Ballhausen, Andrea	Morowska, Agnieszka
Ballhausen, Werner	Müller, Edith
Ballhausen, Helena	Müller, Burkhard
Ballhausen, Michael	Müller-Solger, Hermann
Ballhausen, Stephan	Nagel, Herbert
Ballhausen, Thomas	Nährich, Katarina
Ballhausen-Scharf, Birgit	Olesińska, Julia
Bingel, Ute	Orlean, Helga
Bingel, Karin	Ortlepp, Beatrice
Bingel, Peter	Paczkowski, Jakub
Bogolebska, Lena	Peiser, Gisela
Bohse, Tim	Peiser, Ulrich
Burger, Beata	Plietker, Sandra
Chałabiś, Anna	Puchert, Christiane
Chrudina, Susanne	Puchert, Eckhard
Cremer, Stefan	Rauch, Stefan
Dessbesell-Schüler, Carlos	Rojkowski, David
Echterhoff, Ulrike	Schmidt, Carola
Franzke, Nico	Schmitter, Gerrit
Frindt, Reinhard	Schoroth, Hilde
Fuhrmann, Karolina	Schoroth, Peter
Gutheil, Jörn-Erik	Schultens, Andrea
Harms, Gerd	Schulz, Julia
Häusler, Axel	Schulz-Brüssel, Monika
Holt Schneider, Reiner	Schulz-Brüssel, Ingo
Hryniewicz, Dominika	Sowa, Ania
Hüls-Overkemping, Ingrid	Spielmann, Harry
Jagodzinski, Petra	Stark, Jutta
Jörn, Dana	Stark, Roger
Jungbluth, Armin	Stoer, Helmut
Kaminski, Claus-Jürgen	Stolz, Charlotte
Kaminski, Rafał	String, Christiane
Kießler, Kerstin	Strobel, Tomas
Kokott, Sebastian	Świętochowska, Agata
Kosek, Elżbieta	Tesch, Ines
Kötting, Wilhelm	Tiemann, Jens
Krajewska, Julita	Traba, Robert
Kuklau, Christlieb	Urbaniak, Bogdan
Kurowska, Barbara	Veltrup, Dorothee
Ligaj, Piotr	Veltrup, Bernhard
Markiewicz, Kamil	von Oppeln, Philine
Marzec-Gacka, Krzysztofa	Wawrzewska, Natalia
Molenda, Anna	Werge, Jan-Paul
	Werth, Kasia

Impressum

Kannste auch! e.V.
Gemeinnütziger Verein der Jugendhilfe
Registereintrag: VR26096B
Steuernummer: 27/670/58718

Susanne Sekula - Vorstandsvorsitzende

Adresse:
Kannste auch! e.V.
Kottbusser Damm 9
10967 Berlin

Kontakt:
Tel. +49 30 695 99 324
Mobil. +49 178 829 13 15
E-Mail. susanne.sekula@kannste-auch.de
Web. www.kannste-auch.de/

Stopka redakcyjna

Kannste auch! e.V.
Stowarzyszenie pożytku publicznego pomocy młodzieży
Wpis rejestru: VR26096B
Numer podatkowy : 27/670/58718

Susanne Sekula - Przewodnicząca Zarządu

Adres:
Kannste auch! e.V.
Kottbusser Damm 9
10967 Berlin

Kontakt:
Tel. +49 30 695 99 324
Tel. kom. +49 178 829 13 15
Email. susanne.sekula@kannste-auch.de
WWW. http://www.kannste-auch.de/

Copyright: © 2007 Kannste auch! e.V. Alle Rechte vorbehalten. Alle veröffentlichten Informationen über Kannste auch! e.V. sind durch Kannste auch! e.V. autorisiert. Für eine gewerbliche Nutzung gilt dies nur nach einer vorher schriftlich erteilten Zustimmung von Kannste auch! e.V. Layout und Gestaltung dieser Präsentation sowie die enthaltenen Informationen sind gemäß dem Urheberrechtsgesetz geschützt. Das ist auch zu beachten, wenn auf diesen Internetseiten erscheinende Materialien Dritter zur Informationsgewinnung verwendet oder kopiert werden. Eingetragene und nicht eingetragene Warenzeichen von Kannste auch! e.V. oder Dritter dürfen ohne vorherige schriftliche Zustimmung nicht in Werbematerialien oder anderen Veröffentlichungen, im Zusammenhang mit der Verbreitung von Informationen verwendet werden. Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr. Eine Haftung für Schäden, die sich aus der Verwendung der veröffentlichten Inhalte ergeben, ist ausgeschlossen.

Prawa autorskie: © 2007 Kannste auch! e.V. Wszystkie prawa zastrzeżone. Wszystkie informacje, które zostały opublikowane przez Kannste auch! e.V., są autorstwa Kannste auch! e.V. Układ graficzny i organizacja tej prezentacji jak również zawarte w niej informacje chronione prawami autorskimi. Dotyczy to również materiałów znajdujących się na stronie internetowej, a które osoby trzecie chciałyby skopiować lub wykorzystać jako materiał informacyjny. Zarejestrowane i nie zarejestrowane znaki towarowe Kannste auch! e.V. lub osób trzecich nie mogą być wykorzystywane w materiałach reklamowych lub innych publikacjach, mających na celu rozpowszechnianie informacji, bez uprzedniej pisemnej zgody. Wszystkie dane są bez gwarancji. Odpowiedzialność za szkody, jakie mogą powstać poprzez użycie lub opublikowanie treści, jest wykluczona.